

Doprinos glazbenih aktivnosti razvoju djetetova govora

Slak, Andreja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:777270>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**ANDREJA SLAK
DIPLOMSKI RAD**

**DOPRINOS GLAZBENIH AKTIVNOSTI
RAZVOJU DJETETOVA GOVORA**

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Andreja Slak

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Doprinis glazbenih aktivnosti razvoju djetetova govora

MENTOR: doc. dr. sc. Blaženka Bačlija Sušić

SUMENTOR: doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Summary.....	2
1. UVOD.....	3
2. GOVOR.....	4
2.1. Razvoj govora.....	5
2.2. Predverbalno razdoblje.....	6
2.3. Verbalno razdoblje.....	8
2.4. Teorije govornog razvoja.....	9
2.4.1. Psiholingvistička teorija.....	9
2.4.2. Kognitivno – razvojni modeli jezika.....	10
2.4.3. Pristupi o utjecajima okoline i učenja.....	10
2.5. Poticanje govora.....	11
3. GLAZBA.....	13
3.1. Razvoj glazbenih sposobnosti kod djeteta.....	13
3.2. Poticanje glazbene osjetljivosti djece u ranom i predškolskom odgoju.....	15
4. GLAZBENE AKTIVNOSTI.....	17
4.1. Vrste (oblici) glazbenih aktivnosti.....	18
4.1.1. Upoznavanje, usvajanje i ponavljanje pjesme.....	19
4.1.2. Upoznavanje, usvajanje i ponavljanje brojalice.....	21
4.1.3. Slušanje glazbe.....	23
4.1.4. Igre s pjevanjem.....	24
4.1.5. Poticanje dječjeg stvaralaštva.....	26
4.1.6. Sviranje na udaraljka.....	26
5. DOPRINOS GLAZBE JEZIČNOM I CJELOKUPNOM RAZVOJU DJETETA.....	27

5.1. Doprinos glazbe jezičnom razvoju djeteta.....	27
5.2. Doprinos glazbe cjelokupnom razvoju djeteta.....	30
6. ZAKLJUČAK.....	33
LITERATURA.....	34
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	37

Sažetak

U ovom radu razmatra se doprinos i važnost glazbe u razvoju govora kod djece rane i predškolske dobi.

Govor je sredstvo komunikacije između pojedinaca oblikovan ritmom rečenica, riječi i slogova. Njime dijete izražava svoje želje, potrebe, emocije, mišljenja i stavove o svijetu koji ga okružuje. Usvajanje govora je interakcijski proces i njegova kvaliteta ovisi o okruženju u kojem dijete živi i o poticajima kojima je dijete izloženo. Glavni govorni model djetetu predstavlja roditelj, a kasnije i odgojitelj u predškolskoj ustanovi. U razvoju govora postoje dva ključna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje tijekom kojih dijete ovlada osnovom jezika.

Glazba je važno sredstvo odgoja svakog djeteta. Ona, kao dio odgoja u djece rane i predškolske dobi, utječe na kasniji psihofizički razvoj djeteta. Prisutna je u svakodnevnom životu djeteta i stoga ju je potrebno postupno, primjereno i kvalitetno uvesti u svakodnevno okruženje djeteta. Prisutnost glazbe u svakodnevnom okruženju djeteta razvija različite djetetove sposobnosti i kompetencije, odnosno pridonosi dječjem cjelovitom razvoju. Provođenjem glazbenih aktivnosti, kao što su pjevanje, izgovaranje (skandiranje) brojalice, slušanje glazbe, igre s pjevanjem i sviranje, unapređuje se i obogaćuje govorni, a tako i cjelokupni razvoj djeteta. Svako dijete posjeduje glazbenu sposobnost samo ovisi u kojoj mjeri je ona izražena kod pojedinog djeteta.

Istraživanja navedena u radu ukazuju na pozitivan učinak glazbe na razvoj govora kod djece rane i predškolske dobi i važnost njene svakodnevne prisutnosti u životu djeteta.

Ključne riječi: govor, glazba, razvoj govora, glazbene aktivnosti

Summary

The subject of this dissertation considers an importance and contribution of the art of music for development of the speech among the preschool children.

The speech is a communication tool among the individuals and it is formed by the rhythm of sentences, words and syllables. Child expresses his wishes, needs, emotions, thoughts and opinions through speech. Learning how to speak is an interactive process and its quality depends on environment of child's living and motivations. The most important speaking model is a parent, and later a preschool teacher. There are two crucial moments in speech development: preverbal and verbal period and by them we can observe child's speech development.

Music is an important device in every child's education. As a part of preschool children's education, it has an influence on their psychophysical growing later on. Music is present in child's daily life, so it is very important to introduce it step by step, carefully and qualitatively to a child. Presence of the music in child's life helps him to develop various abilities and competences. Child's speech becomes wider and richer through many musical activities, such as singing, counting songs, listening, games with singing and playing instruments. Every child possesses an ability for music, although it depends how much it can be expressed.

Parts of this dissertation have shown us a positive effect of the music for the preschool children's speech development and importance of its daily presence in child's life.

Key words: speech, music, speech development, musical activities

1. UVOD

Tema ovog rada je doprinos glazbenih aktivnosti razvoju govora kod djeteta.

Glazba je umjetnost koja je dostupna i prisutna u životu djece od njihova rođenja. Glazba je sveprisutna u životu svakog pojedinca, a njezina važnost ogleda se u njezinom utjecaju na cjelokupni individualni razvoj pojedinca. Glazbeni razvoj djeteta dio je njegovog općeg razvoja, a rana i predškolska dob optimalno je vrijeme za razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti.

Govor predstavlja najčešći i najprimjereniji oblik komunikacije i način sporazumijevanja među ljudima, dok je glazba jedan od načina komunikacije putem koje dijete izražava svoje osjećaje i misli koje im je teško izraziti riječima.

U radu se opisuje razvoj govora od rođenja djeteta do njegovog polaska u školu. Nadalje, navedene su teorije govornog razvoja, a to su psiholingvistička, kognitivno – razvojni modeli jezika i pristupi o utjecajima okoline i učenja. Isto tako, spominju se važnost i načini svakodnevnog poticanja govora. Okruženje u kojemu dijete živi, osobito obitelj i predškolska ustanova, važan je čimbenik u razvoju govornog potencijala djeteta.

Također, ukazuje se na važnost poticanja glazbene osjetljivosti kod djece rane i predškolske dobi i provođenja glazbenih aktivnosti u odgojno – obrazovnom radu. Poticanje dječjeg razvoja kroz glazbene aktivnosti u predškolskoj dobi doprinosi kasnijem bržem svladavanju problema u igrama, lakšem ostvarivanju socijalnih kontakata, razvoju osjećaj kolektivnog duha, empatičnosti i samopouzdanja.

U radu se naglašava povezanost glazbene umjetnosti s razvojem govora. Izražavanje glazbom potiče kod djece govor, jezično izražavanje, stvaranje priče i bogaćenje rječnika.

Razlog odabira ove teme je bio uvidjeti i ukazati koliko je glazba značajna za razvoj govora djeteta, a isto tako i za njegov cjeloviti razvoj.

2. GOVOR

Govor je čovjekova psihička aktivnost kojom, uz pomoć sustava znakova i simbola, dijeli svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenja s drugim ljudima. Osnovni su simboli ljudskoga govora riječi, a njegova osnovna funkcija je komunikacija. Govor se razvija sustavno i određenim redoslijedom (Starč, Čudina Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004).

Prema Velički i Katarinčić (2011) govor predstavlja osnovu ljudske komunikacije i važan je za cjelokupni razvoj djeteta. Govor smatraju individualnim procesom za svako dijete.

Govor je najmlađa ljudska funkcija i time najosjetljivija na vanjske utjecaje i odstupanja u radu drugih starijih funkcija. Govor je tako usko povezan s intelektom, memorijom, pažnjom i percepcijom pa je potrebno stimulaciju govora obavljati u sklopu sa stimulacijom svih drugih psihičkih funkcija. Formiranje govorne funkcije mora se događati paralelno sa spoznavanjem okoline (Posokhova, 2008).

Temeljna je funkcija govora razmjena informacija, odnosno priopćavanje određene poruke jednih drugima. Švicarski psiholog Piaget ukazao je na bitno obilježje ljudskog govora, a ono glasi da nam govor omogućuje da riječima i rečenicama izrazimo ono što nije nužno vezano za konkretne činjenice. Glavne su odlike jezika i govora kreativnost i produktivnost koje omogućuju stavljanje jezičnih pojmova u različite kontekste. Govor, kako ga je definirao Piaget (prema Largo, 2013), javlja se kod djece tek u drugoj godini života, a prije toga dojenče na najrazličitije načine komunicira s okolinom – mimikom lica, kontaktom očima, tjelesnim kretnjama te plačem. Svako se dijete rađa s velikim jezičnim potencijalom koji im već u prvim godinama života omogućuje izrazita govorna postignuća. Razvoj govora ponajviše je određen sazrijevanjem mozga koje počinje davno prije rođenja, a završava potkraj puberteta.

Prema Apel i Masterson (2004, str.14) jezik je „bogat, složen i prilagodljiv sustav, to jest način kombiniranja glasova, riječi, znakova i rečenica u svrhu iskazivanja naših misli i razumijevanja drugih ljudi“.

Jezik je glavni način kojim dijete komunicira, a on uključuje glasove, značenja riječi koje dijete koristi, kako slaže riječi u razumljive rečenice i kako bira što će reći. Jezik predstavlja primarnu vezu djeteta s okolinom, njegov put u kulturni život, način izražavanja i sredstvo zadovoljavanja potreba. Govorno-jezični razvoj djece složen je proces u kojem i dijete i odrasla osoba imaju važne i međusobno povezane uloge. Kako dijete raste njegove jezične vještine jačaju te će sve lakše

komunicirati, izražavati svoje osjećaje, iznositi svoje ideje i misli, slijediti svoje interese, ohrabrivati druge i sakupljati potrebne informacije. Dijete će tijekom prvih šest godina života usvojiti osnove komunikacije kojima će se koristiti cijeli život (Apel, Masterson, 2004).

2.1. Razvoj govora

Apel i Masterson (2004) navode da dijete dolazi na svijet voljno, spremno i sposobno usvajati jezik. Ima urođenu želju za komuniciranjem i sposobnost ovladavanja osnovama komunikacije. Glavno sredstvo putem kojega dijete usvaja jezik čine odrasle osobe iz njegove okoline. Kada se govori o oblikovanju djetetova jezika potrebno je s djetetom razgovarati služeći se riječima i rečenicama koje se odnose na ono čime se dijete upravo bavi. Autori naglašavaju da se jezik ne poučava nego razvija. Većina djece prolazi kroz sličan put jezičnog razvoja. Razlike koje se javljaju pri usvajanju jezika pod utjecajem su dječje osobnosti, temeperamenta i stilova, kao i drugih čimbenika poput obiteljskog okruženja, kulture i podrijetla.

Samim dolaskom na svijet dijete dobiva predispozicije za učenje govora i posjeduje anatomske i glasovne mogućnosti da nauči sve glasove jezika. Navedene mogućnosti provode se u interakciji djeteta i njegova okruženja. Razvoj govora odvija se u nekoliko aspekata, a to su: glasovni razvoj, rječnički razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj i razvoj znanja o govoru (Starc i sur., 2004). Prema Starc i suradnicima (2004) razvoj govora je aktivan i kreativan proces u kojem svako zdravo dijete, uz kvalitetne poticaje, usvaja govor s lakoćom.

Posokhova (2008) razvoj dječjega govora opisuje kao vrlo složen i suptilan proces koji je pod utjecajem mnogih čimbenika. Govor predstavlja socijalni fenomen čiji je razvoj moguć jedino u ljudskom okruženju. Najprirodnije djetetovo okruženje njegova je obitelj, stoga ona ima najveću ulogu u procesu cjelokupnoga dječjeg razvoja pa tako i razvoja govora.

Od rođenja do trećeg mjeseca života dijete guguće, odnosno stvara zvukove zadovoljstva, plače kada ima određene potrebe i smiješi se kada vidi poznatu osobu. Od četvrtog do šestog mjeseca života dijete brblja zvukove koji sve više nalikuju glasovima govora, vokalno pokazuje ushićenje i razočaranje te stvara zvukove grgljanja prilikom igre. Od sedmog mjeseca do godine dana dijete brblja, služi se govornim ili neplaćućim glasovima da privuče pozornost, oponaša razne glasove govora i ima jednu ili dvije riječi iako ih možda ne izgovara potpuno jasno. Između prve i druge godine života dijete iz mjeseca u mjesec izgovara sve više riječi, spaja dvije riječi i upotrebljava razne suglasnike na početku riječi. Dijete u dobi od dvije do tri godine ima riječ za gotovo sve,

bliske osobe ga uglavnom uvijek razumiju i često traži predmete imenujući ih. Od treće do četvrte godine života dijete upotrebljava rečenice od četiri ili više riječi, govori glatko, bez ponavljanja slogova ili riječi te ljudi izvan obitelji obično razumiju djetetov govor. Između četvrte i pete godine života dijete glatko komunicira s drugom djecom i odraslima, većinu glasova izgovara pravilno te se služi istom gramatikom kao i svi članovi obitelji (Apel, Masterson, 2004).

U komunikaciji s dojenčeta bitan je polagan, jednostavan i izražajan govor prilagođen djetetovim sposobnostima zapažanja. Dijete počinje razumijevati jezik i govor s navršenih šest mjeseci života i ono je isprva vezano za jednostavno imenovanje osoba, predmeta, radnji i okolnosti. Važno je da su riječi koje govorimo djetetu u izravnoj vezi s njim samim i njegovim doživljavanjem situacije, odnosno da dijete čuje, vidi ili osjeti ono o čemu se govori. Krajem prve godine života dijete zna imenovati poznate osobe i predmete iz svoje okoline. U drugoj godini života uči jezične oznake za različite radnje i prostorne odnose. Svoje prve riječi dijete izgovara u dobi od 10 do 30 mjeseci. Djeca svake dobi razumiju mnogo više nego što mogu izraziti riječima. Dijete između druge i pete godine u govorno razvoju brzo napreduje na područjima sadržajnosti, gramatike, rečenične strukture i izgovora. Broj riječi koji dijete aktivno koristi brzo raste od nekoliko na više tisuća riječi, a dijete svaki dan nauči nekoliko novih riječi. Dijete s navršenih pet godina dobro razumije materinski jezik i govori punim, gramatički točnim rečenicama te su artikulacija i sadržaj njegovih riječi posve razumljivi (Largo, 2013).

Razvoj govora prati se putem dva osnovna razdoblja, a to su: predverbalno razdoblje, koje traje od rođenja do djetetove prve smislene riječi, a prema nekima i rečenice i verbalno razdoblje, koje traje od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora (Starč i sur., 2004).

2.2. Predverbalno razdoblje

Predverbalno razdoblje ono je koje prethodi razdoblju prvog spajanja riječi kod djece. Djeca u ranoj dobi preferiraju govor, osobito majčin, u odnosu na ostale zvukove, a najviše vole kada odrasli pri govoru podižu i spuštaju intonaciju. Prvi glasovi koji se javljaju kod novorođenčadi su plač i fiziološki zvukovi (Vasta i sur., 1998).

Predverbalno razdoblje obuhvaća četiri faze. U prvoj fazi, od rođenja do drugog mjeseca života djeteta, javlja se fiziološki krik i refleksno glasanje. Spontana glasanja djeteta prikazuju njegovo fiziološko i emotivno stanje. Između šestog i osmog tjedna u interakciji s odraslima javlja se prvi socijalni osmijeh (Posokhova, 2008). U ovoj fazi potrebno je reagirati na dječje glasanje i plač jer

se tako uspostavlja prva emotivna komunikacija koja je od velike važnosti za cjelokupni razvoj djeteta, pa tako i za pravilan razvoj govora. U navedenoj fazi započinje stvaranje prvih za govor važnih senzomotoričkih živčanih veza. Djetetov mozak uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje što je temelj za ostvarivanje svjesnog razvoja govora. Navedeni proces počinje u prvoj fazi i traje tijekom cijelog pripremnog perioda. Dijete prvo uspostavlja kontrolu nad intenzitetom glasa, zatim kontrolu visine glasa i na kraju kontrolu različitih pokreta govornim organima u usnoj šupljini (Posokhova, 2008).

U drugoj fazi, koja traje od drugog do petog mjeseca, kod djeteta se javljaju smijeh i gukanje. Gukanje predstavlja otvaranje djeteta prema vanjskom svijetu pomoću samoglasnika i povezano je s osjećajem ugone. Gukanje se mijenja pod utjecajem govora okoline i javljaju se prvi elementi komunikacije. U ovoj fazi iznimno je važno obratiti pozornost na sluh djeteta te su djeca osobito osjetljiva na značajke zvukova koje su bitne za razvoj govora (Starč i sur., 2004). Uz gukanje se javljaju i počeci oponašanja i aktivan osmijeh. Na kraju navedene faze javljaju se reducirani suglasnici.

U trećoj fazi, koja traje od četiri, odnosno pet do sedam i pola mjeseci starosti djeteta, javljaju se glasovne igre i brbljanje. Pojavljuje se početno slogovno brbljanje produljenih glasova koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje. Ova faza je vrlo značajna za razvoj govora kod djeteta jer dolazi do spajanja odvojenih glasova u glasovne sekvence na osnovi kojih se gradi govor (Posokhova, 2008). U četvrtoj fazi, koja traje od pet, odnosno sedam i pola mjeseci do dvanaest i pola mjeseci starosti djeteta, sve više se razvija slogovno brbljanje, a dječji glasovi sve više sličje glasovima govora okoline (Velički, Katarinčić, 2011).

Četvrta faza se smatra vrlo osjetljivom fazom za razvoj govora jer je u njoj dijete posebno osjetljivo na usvajanje svih elemenata materinskog jezika. Razvoj govora se odvija putem usavršavanja svjesne glasovne percepcije ljudskog govora, a dijete postupno gradi svoj slušno-govorno-pokretni sustav (Posokhova, 2008).

U predverbalnom razdoblju stvaraju se preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika. Do kraja tog razdoblja dijete ovlada važnim funkcijama pomoću kojih lakše svladavaju materinski jezik, a u te posebno važne funkcije spadaju intonacija i ritam koje djeca vrlo rano percipiraju (Starč i sur., 2004).

2.3. Verbalno razdoblje

Pri prelasku djeteta iz predverbalnog razdoblja u verbalno ritam slogova pretvara se u ritam riječi i kaže se da je dijete tada progovorilo. Prva riječ kod većine djece pojavljuje se između desetog i petnaestog mjeseca života. U dobi od jedne do jedne i pol godine dijete izgovara riječi koje imaju i funkciju rečenice, tzv. riječ-rečenica, usvaja nove riječi i odaziva se na vlastito ime. Dijete do dvije godine starosti posjeduje rječnik od oko pedesetak riječi, a rečenica mu se sastoji od dvije riječi koje se bitne za poruku koju žele prenijeti što se naziva „telegrafski govor“. U dobi od dvije do dvije i pol godine dijete počinje biti svjesno svojeg tjelesnog ja što znači da sebe doživljava kao posebnost u odnosu na druge iz okoline. U trećoj godini dijete koristi sve vrste riječi, rečenica mu sadrži tri ili više riječi, a govorno disanje je dobro razvijeno, odnosno dijete primjenjuje osnovna gramatička pravila, što znači da je svladalo osnovu materinskog jezika (Škarić, 1988). U drugoj godini djetetova života dolazi do brzog usvajanja novih riječi. Kada dijete navršiti tri godine služi se s više od tisuću riječi, a razumije i više (Apel, Masterson, 2004). Do sedme godine života, odnosno do polaska u školu dijete bi trebalo pravilno izgovarati sve glasove materinskog jezika što je kod većine djece slučaj. Isto tako, treba uzeti u obzir da na brzinu usvajanja jezika kod djeteta utječu različiti čimbenici, poput osobnosti djeteta, obiteljskog okruženja, kulture, zdravstvenog stanja i slično (Velički, Katarinčić, 2011).

U četvrtoj i petoj godini života djeca postavljaju mnogobrojna pitanja pa u tom razdoblju govor ima važniju ulogu u spoznajnom razvoju. Tada je važno da odrasli odgovaraju na dječja pitanja i time proširuju spoznaju djeteta i razvijaju znatiženju i spremnost djeteta na istraživanje.

U šestoj i sedmoj godini djetetova života artikulacija glasova se „čisti“ i dijete rabi sve vrste riječi i vlada gotovo svim vrstama rečenica uz usvojena gramatička pravila i iznimke.

Polaskom u školu dijete će započeti s usvajanjem pisanog jezika za što je preduvjet dobar glasovni govor (Starc i sur., 2004).

U razdoblju ranog i predškolskog djetinjstva stvara se temelj za ovladavanje daljnjim govornim vještinama, a to su čitanje i pisanje (Posokhova, 2008).

2.4. Teorije govornog razvoja

Teorijske rasprave o razvoju jezika prisutne su od davnina. Još su se u antici pojavila dva različita stajališta o ljudskoj sposobnosti jezičnoga sporazumijevanja - da se jezik javlja tijekom ljudskog biološkog sazrijevanja te da je jezik izmišljen sustav koji svatko mora iznova učiti. I danas su ta dva filozofska stajališta prisutna u osnovama teorijskih promišljanja o ljudskom jeziku. Vasta i suradnici (1998) navode da u današnje doba teorijski pristupi istraživanju jezika uključuju biološki model, kognitivističke pristupe i analize utjecaja okoline.

2.4.1. Psiholingvistička teorija

Psiholingvistička teorija jezičnog razvoja, koju je osmislio lingvist Noam Chomsky stavlja snažan naglasak na urođene procese i biološke mehanizme kojima je određena ljudska sposobnost ovladavanja jezikom, a koji su odvojeni od kognitivnih procesa. Chomsky i drugi psiholingvisti, koji su podržavali njegovu teoriju, tvrdili su da usvajanje jezika mora imati jaku biološku osnovu s obzirom da ga mala djeca usvajaju brzo, lako i tijekom razvojnog razdoblja u kojem su njihove kognitivne sposobnosti još uvijek poprilično nerazvijene. Oni, isto tako, smatraju da se jezik ne usvaja prema načelima nagrada, kazni i oponašanja. Prema Chomskyjevu modelu jezik se opisuje pomoću dvije vrste struktura, a to su površinska i dubinska struktura jezika. Površinska struktura jezika odnosi se na način na koji se riječi i izrazi slažu u govornom jeziku, dok se dubinska struktura jezika odnosi na urođeno znanje koje ljudi posjeduju o osobinama jezika. Za usvajanje jezika potreban je mehanizam analize govora koji Chomsky naziva sredstvo za usvajanje jezika. Prema navedenom, kada dijete čuje govor mozgovni mehanizam počinje razvijati transformacijsku gramatiku koja prevodi površinsku strukturu jezika u dubinsku strukturu koju dijete može razumijeti. Pretpostavlja se da razvoj tih transformacijskih pravila traje nekoliko godina zbog čega su djetetove početne jezične vještine ograničene, ali i brzo napreduju. Suvremeniji psiholingvistički modeli ne podupiru Chomskyjevu pretpostavku o jedinstvenom sredstvu za usvajanje jezika već smatraju da mozak sadrži niz modula od kojih neki kontroliraju kogniciju, a drugi različite aspekte usvajanja jezika. Psiholingvistički model naglašava važnost razumijevanja jezika, odnosno da djeca usvajaju jezik primarno kroz slušanje, a ne kroz govor. Također, psiholingvisti smatraju da se sustav jezičnih sklopova razvio relativno brzo, odnosno u proteklih 50 000 godina što objašnjava zašto jezik postoji samo u ljudskoj vrsti (Vasta i sur., 1998).

2.4.2. Kognitivno-razvojni modeli jezika

1970-ih godina javljaju se nova stajališta o razvoju jezika koja su proizašla iz kognitivno-razvojne tradicije. Teoretičari kognitivno-razvojnog modela jezika smatraju da i vrlo mala djeca imaju prilično znanje o svijetu i da ga koriste kao pomoć u usvajanju jezika. Također, tvrde da djeca usvajaju jezične oblike koje mogu uklopiti u kognitivne pojmove koje već posjeduju. Jedan dio kognitivno-razvojnog modela jezika utemeljen je na Piagetovoj teoriji i usmjeren je na prijelaz iz kasne senzomotoričke fraze malog djeteta k predoperacijskoj fazi predškolarca, odnosno na period u kojem djeca počinju spajati riječi u dvosložne i trosložne rečenice. Kognitivna istraživanja proučavala su vezu između određenih mentalnih operacija i odgovarajućih jezičnih oblika. Drugi kognitivistički model utemeljen je na stajalištu da djeca koriste svoje rane kognitivne pojmove kao sredstvo za prepoznavanje pravila jezika iz govora koji čuju. Kognitivistički model navodi da djeca analiziraju govor na temelju značenja pojmova koji uključuju odnose među predmetima, radnjama i događajima (Vasta i sur., 1998).

2.4.3. Pristupi o utjecajima okoline i učenja

Neki modeli traže izvor osnovama jezika u djetetovoj okolini i socijalnim interakcijama, a to su: analize temeljene na učenju i funkcionalistička teorija.

Istraživanja su pokazala da okolina predstavlja dobar model djetetu za učenje jezika. Odrasli s djetetom ne govore na isti način kao što govore s nekim tko je već usvojio jezik, odnosno koriste jasan, jednostavan i gramatički točan stil govora. Teoretičari pristupa socijalnog učenja dokazali su da učenje oponašanjem i modeliranje može objasniti vrstu sustava pravila koji djeca počinju koristiti. Nadalje, analiza interakcija roditelj-dijete pokazala su da roditelji reagiraju na gramatičku točnost djetetova govora dajući mu niz povratnih informacija. Sve gore navedeno pokazuje da socijalni i okolinski činitelji imaju značajnu ulogu u djetetovu usvajanju jezika.

Teoretičari funkcionalističkog modela smatraju da je primarna motivacija djeteta za usvajanje jezika želja da komunicira svoje misli i da ga drugi razumiju. Funkcionalistički model pretpostavlja da djeca iz govora izdvajaju značenje, a ne strukturu. Funkcionalisti smatraju da dječje socijalne interakcije imaju veliku važnost u procesu učenja jezika. Teoretičar Jerome Bruner navodi da tipična socijalna okolina djeteta omogućuje djetetu usvajanje jezika. Sustav jezične

podrške čini pretpostavljeni proces kojim roditelji djeci pružaju pomoć u usvajanju jezika, odnosno da iz govora usvoje značenja i gramatička pravila (Vasta i sur., 1998).

2.5. Poticanje govora

Govor s jedne strane predstavlja izraz predodžbi i misli, a s druge strane izraz duševnog stanja čovjeka. U djetinjstvu je uz igru važno i usvajanje govora, a posljedice zanemarivanja te faze su nedostatak izražajnih mogućnosti i nedostatak poticaja za reguliranje disanja. Komunikacija odrasle osobe s djetetom odvija se u svakom trenutku koji provode zajedno, odrasli im na taj način prenose vlastite stavove, mišljenja i vrijednosti stoga odrasli trebaju uvijek iznova propitivati vlastito ponašanje i postupke, kao i govor koji djeci nudi govorno-jezične i književnoumjetničke sadržaje. Govor predstavlja temelj za komunikaciju s drugim ljudima. Njime se izražavaju misli i osjećaji te nam pomaže da bolje razumijemo sami sebe i druge u svojoj okolini. Govor je preduvjet za razvoj mnogih drugih područja, kao što je na primjer razvoj mišljenja i socijalizacija. Djetetu je za kvalitetan i pravilan razvoj govora potrebno poticajno okruženje, prisutnost odrasle osobe te dobar govorni uzor s kojim će podijeliti svoje misli, osjećaje i želje. Kod usvajanja govora u dječjoj dobi vrlo je važna jaka socijalna povratna sprega što znači da dijete uči govoriti govoreći, ali i slušajući. Dijete bogati rječnik oponašanjem govora okoline i stvaranjem vlastitih jezičnih konstrukcija (Velički, Katarinčić, 2011).

Na djetetov izbor riječi, koje će činiti njegov prvi rječnik, utječe pet čimbenika, a to su: okolina, vrsta riječi, glasovi u riječi, praktična korist i stil. U skladu s pet navedenih čimbenika potrebno je osigurati da djetetovo okruženje sadrži „mnoštvo uzora odgovarajućih vrsta riječi s jednostavnom glasovnom strukturom i koje su maksimalno korisne i uklapaju se u njegov stil komunikacijskih sklonosti“ (Apel, Masterson, 2004, str.51).

Vrlo je važno djetetu osigurati i stvoriti stimulativno okruženje što uključuje raznovrsne knjige, sportsku opremu, alat, konstrukcijske i edukativne igre koje potiču dijete da rješava složene kreativne zadatke, a isto tako poželjno je što češće voditi dijete u prirodu. Za pravilno stimuliranje djeteta potrebno je poznavati stupnjeve razvoja i vrste vodeće razvojne aktivnosti karakteristične za svaki stupanj. Prvi stupanj naziva se razdoblje dojenčeta i traje od rođenja do prve godine djetetova života, a uključuje emotivnu komunikaciju s odraslom osobom. U periodu ranog djetinjstva, koje traje od prve do treće godine djetetova života, javlja se komunikacija s odraslom

osobom radi istraživanja objekata vanjskog svijeta. U mlađoj i srednjoj predškolskoj dobi u razdoblju od treće do šeste/sedme godine igra predstavlja vodeću dječju aktivnost, koja napreduje od jednostavnog manipuliranja predmetima do socijalnog simboličnog igranja. Polaskom djeteta u školu dolazi do prijelaza od igre prema učenju (Posokhova, 2008).

Govor kao socijalna funkcija može se razvijati samo uz neprestanu stimulaciju govornih centara u mozgu. Dijete uči govor na temelju imitacije te putem slušanja i oponašanja zbog čega je potrebno i važno što više razgovarati s djetetom od samog rođenja. Nedostatak govorne stimulacije tijekom prvih mjeseci života može dovesti do zaostajanja u govornom razvoju. U proces stimulacije korisno je uvesti vježbe koje istodobno stimuliraju više funkcija, kao što je na primjer poezija koja potiče razvoj govora, memorije, emocija, mentalnih i kreativnih potencijala. Isto tako, potrebno je mnogo čitati djeci i zajedno učiti ritmičnu dječju poeziju. Znanstvenici koji proučavaju dječju psihu i razvoj govora primjetili su da razina razvoja govora u djece izravno ovisi o stupnju formiranosti finih pokreta prstiju ruke. Stoga je razvijanje fine motorike prstiju jedan od važnih dijelova govorne stimulacije s čime se može započeti već nakon šest do sedam mjeseci djetetova života. Kako bi se moglo svjesno pratiti, pravilno poticati i kontrolirati razvoj govora od prvih dana djetetova života potrebno je i vrlo važno znati zakonitosti prema kojima se on odvija (Posokhova, 2008).

Dijete samostalno usvaja jezik i govor, ali su mu za to potrebna intenzivna i svakodnevna iskustva u verbalnoj komunikaciji s roditeljima i drugim osobama iz okoline. Roditelji, odnosno odrasle osobe imaju velik utjecaj na djetetov govorni razvoj, odnosno oni pomažu djetetu da se izravnim kontaktom s jezikom nauči verbalno izražavati. Djetetov govorni razvoj potiče se izgradnjom dobrog odnosa s djetetom i pokazivanjem zanimanja za djetetovo postupno otkrivanje svijeta jezika i govora. Pritom je važno je da odrasli prilagode način govora dječjoj jezičnoj kompetenciji kako bi dijete što bolje podržali i ohrabрили u govornom razvoju (Largo, 2013).

3. GLAZBA

Glazba potiče snažniji cjelokupni razvoj djeteta – intelektualni, emocionalni, socijalni i tjelesni. Svakodnevna okruženost kvalitetnom glazbom razvija kod djeteta želju i potrebu za slušanjem i pridonosi stvaranju ugodne atmosfere u obiteljskom domu ili dječjem vrtiću. Na taj način glazba je sveprisutna u životima djece i važna je za djetetov cjeloviti razvoj (Bačlija Sušić, 2018), a isto tako postaje dio djetetova života i utječe na njegov cjelokupni razvoj.

Važno je već u prvim danima djetetova života upoznavati djecu s glazbom i pružiti im što više ugodnih zvučnih doživljaja. Glazba tako od prvog dana djetetova života predstavlja izvor njegovih doživljaja i iskustava. Ona privlači dječju pažnju i pobuđuje kod djece osjećaj radosti (Manasteriotti, 1981). Također, glazba je glavni alat za smirivanje, tješjenje, zabavljanje i uveseljavanje djece (Hansen i sur., 2001).

Dijete se rađa s određenim preddispozicijama za razvoj glazbenih sposobnosti, a koliko će se one razviti ovisi o okruženju u kojem dijete odrasta. Kako bi se razvile djetetove glazbene sposobnosti, osobe koje se bave odgojem djeteta trebaju omogućiti djetetu slobodno glazbeno izražavanje, zamišljanje, bogaćenje spoznajnog i emocionalnog svijeta te poticati na osluškivanje zvukova iz okoline čime se obogaćuje djetetova auditivna percepcija. Djeci je potrebno svakodnevno pjevati dječje pjesmice, izgovarati ritmizirane tekstove poput brojalica, tapšalica, cupkalica te uz pjevanje izvoditi različite pokrete rukama i nogama (Manasteriotti, 1981).

3.1. Razvoj glazbenih sposobnosti kod djeteta

Kod svakog djeteta prisutan je razvoj glazbenih sposobnosti. U fazi slušanja, koja traje od rođenja do šest mjeseci djetetova života, dijete reagira na zvuk što se manifestira žmirkanjem i podrhtavanjem. S tri mjeseca dijete locira zvuk, odnosno okreće glavu prema zvuku i pokazuje veću osjetljivost na tonove nego na govor. Od četvrtog do šestog mjeseca javlja se aktivna recepcija glazbe što znači da dijete pažljivo sluša, pokazuje znakove zadovoljstva i na zvuk se pokreće cijelim tijelom. U fazi motoričke reakcije na glazbu, koja traje od šestog do osamnaestog mjeseca djetetova života, javlja se početak pokušaja glazbene reprodukcije pri čemu dijete počinje oponašati zvuk i gukati kao odgovor na glazbu. Od dvanaestog do osamnaestog mjeseca života dijete počinje pokazivati razne reakcije ugone ili neugode na razne vrste glazbe. U fazi prave

glazbene reakcije, koja traje od osmanaest mjeseci do treće godine djetetova života, dijete počinje spontano pjevati, odnosno pjevati bez riječi, oponašati tekst i nekoliko taktova melodije. U trećoj godini raste glazbeni interes djeteta, povećava se usklađenost pokreta s glazbom i količina pjevanja po glazbenom modelu na račun spontanog pjevanja te uspješno oponašanje ritma i melodije kod 50% djece. U fazi imaginativne pjesme, između treće i četvrte godine, dijete pjeva raznovrsne pjesme, često izmišlja ili sastavlja dijelove poznate pjesme. U fazi razvoja ritma, između pete i šeste godine, kod djeteta se dvostruko poboljšava sposobnost održavanja ritma, dok se teže prilagođava promjenama tempa, griješi u intervalima, slučajno transponira u drugi tonalitet, a ne razlikuje riječ, ritam i visinu tona. U posljednjoj fazi, koja traje od šeste do devete godine djetetova života, koja se naziva faza stabilizacije glazbenih sposobnosti dolazi do naglog razvoja melodičkih i ritmičkih vidova glazbene sposobnosti te su percepcija i razumijevanje glazbe olakšani razumijevanjem pojmova trajanje, tempo, takt, melodijsko kretanje i tonalitet (Starc i sur., 2004).

Mnoga istraživanja navode da je optimalno vrijeme za poticaj razvoja glazbenih sposobnosti kod djece između 2. i 6. godine života (Marić, Goran, 2013).

Glazbene sposobnosti, prema Starc i sur. (2004) predstavljaju naslijeđene biološke mogućnosti prepoznavanja i reprodukcije zvuka i zvukovnih kombinacija. One se očituju vrlo rano što pokazuje i spoznaja da čak i fetus reagira na vanjske zvukove i ritmičke podražaje. Svako dijete ima biološke glazbene mogućnosti, baš kao što ima i biološke mogućnosti za razvoj govora. U području razvoja glazbenih sposobnosti veće su individualne razlike nego u području razvoja govornih sposobnosti i one su vidljive već u prve dvije godine djetetova života. U glazbene sposobnosti ubrajaju se razumijevanje melodije, pamćenje melodije, percepcija ritma, shvaćanje tonaliteta, utvrđivanje intervala, sposobnost uočavanja estetskog značenja te aposlutni sluh (Starc i sur., 2004).

Na razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti velik utjecaj ima djetetova okolina koja treba osigurati kvalitetno glazbeno okruženje, izložiti dijete pjevanju i glazbi te mu omogućiti aktivno sudjelovanje u glazbenom doživljaju. Količina i vrsta zvukovne okoline djeteta također će znatno utjecati na stupanj osjetljivosti na glazbu kod djeteta. Glazbena osjetljivost svakog djeteta prirodno se razvija i postiže maksimum između 5. i 6. godine, ali je i izraženo postojanje kritičnog razdoblja koje traje od rođenja do druge godine djetetova života (Starc i sur., 2004).

Bitno je naglasiti da se glazbene sposobnosti razvijaju pri povoljnoj kombinaciji naslijeđenih i okolinskih utjecaja. Najviši stupanj glazbenog razvoja povezan je sa stupnjem i kvalitetom djetetova glazbenog iskustva u ranom djetinjstvu (Starčević i sur., 2004).

3.2. Poticanje glazbene osjetljivosti djece u ranom i predškolskom odgoju

Suvremeni kurikulum ranoga i predškolskog odgoja ističe važnost cjelovitog razvoja djeteta što podrazumijeva intelektualni, emocionalni, socijalni i tjelesni razvoj. Provođenje aktivnosti koja utječe na jedan aspekt razvoja i učenja utječe i na druge aspekte dječjeg razvoja što znači da su dječji razvoj i učenje objedinjeni u jedno. U skladu s navedenim, jedan od zadataka suvremenog kvalitetnog kurikuluma je i poticanje glazbenog razvoja kod djece (Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta, 2014). Djetetu je u ustanovi ranog i predškolskog odgoja pružena mogućnost estetskog i tjelesnog izražavanja kroz glazbu te eksperimentiranje i uživanje u različitim vrstama glazbe (Bredekamp, 1996).

Tijekom povijesti javljaju se različite koncepcije odgoja djeteta rane i predškolske dobi u institucijskom kontekstu. Važnu ulogu zauzima i glazbena umjetnost za koju su se poznati pedagozi, poput J.A. Komenskog, J.-J. Rousseaua, J.F. Pestalozzija i F. Fröbela, zalagali. Glazbena umjetnost dio je i nekih alternativnih pedagoških koncepcija kao što su Waldorfska pedagogija, Montessorri i Agazzi pedagogija. Domaći autori, među kojima je prva Antonija Cvijić sa svojim dijelom „Rukovođ za zabavišta“ iz 1895. godine, a kasnije i autorice V. Manasteriotti sa svojim djelom „Muzički odgoj na početnom stupnju: methodske upute za odgajatelje i nastavnike razredne nastave“ iz 1971. godine te V. Makjanić sa svojim djelom „Veseli svirači: priručnik dječjeg početnog muziciranja za odgojitelje i roditelje“ iz 1976. godine, također glazbenu umjetnost smatraju dijelom odgojnog procesa. Glazbeni sadržaji su, isto tako, bili uvršteni u domaće predškolske programe: Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću (1971), Program minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini pred polazak u osnovnu školu (1977), Programska osnova za njegu i odgoj djece u dječjim jaslicama (1977) i Osnova programa odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolskog uzrasta (1983) (Bredekamp, 1996), kao što su uvršteni i u današnji suvremeni odgojno-obrazovni radi što potvrđuje dokument Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014).

U tradicionalnim predškolskim programima iz 1971. i 1983. godine sadržani su okviri odgojnih sadržaja raspoređeni u više metodičkih područja ili povezani u tri programske cjeline, dok se u dokumentu Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991) glazbu smatra jednim od bitnih sastavnica u poticnju cjelovitog dječjeg razvoja, no ne postoje unaprijed određeni glazbeno-odgojni sadržaji koje bi odgojitelj trebao provoditi u svom odgojno-obrazovnom radu. Programsko usmjerenje u smislu poticanja glazbene osjetljivosti kod djece navodi sljedeće: „ Među prevladavajućim osobitostima predškolske dobi moguće je izdvojiti važne ljudske, osobito stvaralačke mogućnosti djeteta, kao što su npr.: znatiželjan, aktivan, stvaralački odnos djeteta prema okolini; cjeloviti (složeni) oblici opažanja (kroz sve senzorne modalitete) i imaginacije (zamišljanja, izmišljanja, mašte); razvoj govora, osnovnih oblika ljudskog komuniciranja; razvoj društvenosti, suosjećajnosti (empatije) i samokontrole, što uz druge posljedice i osobine djeteta omogućuje također da ono usvaja ponašanja u skladu s nekim od osnovnih zahtjeva života u zajednici (socijalizaciju) i senzibilitet za glazbu, poetsku riječ, različite oblike izražavanja i dr.“ (Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, 1991, str. 8). Sve gore navedeno potvrđuje i sadrži danas aktualan dokument Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014).

U organiziranju glazbenog poticanja u predškolskoj ustanovi s djecom jasličke dobi važno je znati da je najveća potreba te djece osjećaj sigurnosti te glazba treba pridonositi povećanju tog osjećaja, da su djeca te dobi osjetljivija na glazbu kada se drže na rukama, da su osjetljivija na živi glas nego na snimku glazbe te da su osjetljivija na glazbu kada mogu sudjelovati u glazbi pokretanjem tijela. Stoga je u toj dobi potrebno osigurati zvukovno i glazbeno bogatu okolinu u skladu s gore navedenim specifičnostima i potrebama djeteta (Starč i sur., 2004).

U organiziranju glazbenog poticanja u predškolskoj ustanovi s djecom vrtičke dobi potrebno je djeci osigurati stjecanje ključnih glazbenih iskustava, a to su istraživanje glazbe, uporaba glazbenih elemenata te stvaranje i izvođenje glazbe. Istraživanje glazbe uključuje pokret uz glazbu, istraživanje i prepoznavanje glasova, istraživanje instrumenata, istraživanje glasa pri pjevanju te slušanje i opisivanje glazbe. Uporaba glazbenih elemenata uključuje osjećanje i izražavanje ritma, prepoznavanje boje zvuka, prepoznavanje melodije, prepoznavanje tempa i dinamike te osjećanje i prepoznavanje takta. Stvaranje i izvođenje glazbe uključuje reagiranje na različite tipove glazbe, sviranje jednostavnim instrumentima, pjevanje solo ili u skupini, glazbene predstave, kreativni

pokret uz glazbu te stvaranje i improviziranje pjesama. Sve navedene aktivnosti potrebno je organizirati u obliku igre. U tijeku svih navedenih aktivnosti potrebno je pažljivo promatrati djecu uzimajući u obzir pojavljivanje znakova glazbene osjetljivosti (Starč i sur., 2004).

4. GLAZBENE AKTIVNOSTI

Glazbene aktivnosti ostvaruju se pjevanjem i sviranjem, slušanjem glazbe, izražavanjem i stvaranjem, istraživanjem i pokretom. Glazbene su aktivnosti u predškolsko doba povezane s drugim aktivnostima i područjima mnogo više nego u bilo kojem periodu kasnije, tako da je glazba izvor ne samo glazbenih predodžbi i refleksija već i sredstvo razvoja stvaralačkog identiteta u kojem dijete dobiva mogućnost spoznajnog, socijalnog i emotivnog razvoja (Vidulin, 2016).

Glazbene aktivnosti trebale bi biti integrirane u djetetove svakodnevne aktivnosti i igru. Aktivni doživljaj glazbe koji nastaje sudjelovanjem u različitim oblicima glazbenih aktivnosti temelj je djetetova spontanog stvaralačkog izraza putem glazbe. U skladu s time, glazbene aktivnosti važan su aspekt odgojno-obrazovnih programa od djetetove rane dobi (Bačlija Sušić, 2018).

Gospodnetić (2015) pojam aktivnost definira kao način vođenja programa kojim se ostvaruje određeni sadržaj. Autorica ističe da je važna ravnoteža između inicijative odgojitelja i djece pa tako aktivnosti mogu započeti i voditi i odgojitelji i djeca. Trajanje aktivnosti treba prilagoditi dječjoj dobi. Aktivnost najčešće traje oko petnaestak minuta, ovisno o zanimljivosti sadržaja te zainteresiranosti, pažnji i koncentraciji djece. Cilj određene glazbene aktivnosti nije naučiti pjesmu, brojalicu i slično, nego produžiti trajanje aktivnosti kako bi djeca doživjela glazbu i razvijala svoj glazbeni sluh te senzibilitet za ritam, metar, melodiju i ostale glazbene elemente. Aktivnost se može provoditi sa svom djecom, u manjim grupama i individualno. Autorica smatra da je poželjno aktivnost započeti pokretom, sviranjem na udaraljka ili uz aplikacije obrađujući određeni sadržaj. Najbolji metodički postupci koji se koriste u provođenju glazbene aktivnosti s djecom su oni u kojima se djeca izmjenjuju i čekaju da dođu na red čime se produžuje dječja pažnja, a sadržaj se ponavlja. Hansen i suradnici (2011) navode da se glazbom mogu povezati i ispuniti aktivnosti tijekom cijelog dana provedenog u vrtiću putem pjevanja, plesanja, sviranja, pljeskanja, tihog slušanja i sličnih glazbenih aktivnosti.

4.1. Vrste (oblici) glazbenih aktivnosti

Prema Gospodnetić (2015) najčešće vrste glazbenih aktivnosti koje se provode u dječjem vrtiću u sklopu glazbene kulture su:

- 1.Obrada pjesme (ili ponavljanje pjesme)
- 2.Obrada brojalice (ili ponavljanje brojalice)
- 3.Aktivno slušanje glazbe
- 4.Igre s pjevanjem
- 5.Poticanje dječjeg stvaralaštva
- 6.Sviranje na udaraljka

Bačlija Sušić (2018) glazbene aktivnosti djece rane i predškolske dobi svrstava na sljedeći način: upoznavanje, usvajanje i ponavljanje pjesme (s pratnjom na glazbenom instrumentu ili bez nje), upoznavanje, usvajanje i ponavljanje brojalice, dječje igre s pjevanjem, sviranje na samostalno izrađenim instrumentima (udaraljka) ili na glazbalima Orffovog instrumentarija, aktivno slušanje glazbe i glazbeno stvaralaštvo. U glazbene aktivnosti, prema autorici Denac (2011) pripadaju: slušanje glazbe, izvođenje glazbe (pjevanjem i sviranjem pri čemu autorica također koristi termine upoznavanje djeteta s novom pjesmom nakon čega slijedi njezino utvrđivanje) te stvaranje glazbenih sadržaja. Dok Voglar (1989) glazbene aktivnosti dijeli na: pjevanje, slušanje glazbe, sviranje na dječjim instrumentima i izvođenje glazbenih didaktičkih igara.

U suvremenoj koncepciji ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u području poticanja rane glazbene osjetljivosti djece razlikujemo tri temeljna međusobno povezana područja, a to su: pjevanje, sviranje i slušanje glazbe. Navedena područja mogu se uključiti u tzv. integrirani kurikulum ranoga i predškolskog odgoja čiji zagovornici smatraju da „sadržaji učenja trebaju proizlaziti iz različitih područja povezanih zajedničkom temom koja djecu zanima, te da su znanja stečena na takav način mnogo kvalitetnija jer se izgrađuju i praktično primjenjuju na način i u kontekstu koji za djecu ima smisla“ (Slunjski, 2001, str.23).

4.1.1. Upoznavanje, usvajanje i ponavljanje pjesme

Prema Gospodnetić (2015) pjesma predstavlja najčešći sadržaj glazbenih aktivnosti i jezik glazbe koji dijete koristi. Djeca uglavnom pjevaju pjesme po sluhu oponašajući odgojitelja. S djecom u vrtiću se najviše pjevaju pjesme na hrvatskom jeziku, kao i na hrvatskim narječjima, a sa skupinama djece koja uče strani jezik može se pjevati i na stranom jeziku. Autorica ističe da je za rad s djecom potrebno birati pjesme koje su im prilagođene tekstem, opsegom i stilom. Opseg pjesme različit je za djecu mlađe, srednje i starije skupine pa je tako opseg pjesme za mlađu skupinu (3-4 godine) od e1 do a1, za srednju skupinu (4-5 godina) od d1 do a1 ili h1 te za stariju skupinu od c1 do c2. Isto tako, važno je da se s djecom ne pjevaju tonovi niži od c1. Pjesme se mogu podijeliti i tematski, na primjer po godišnjim dobima, blagdanima i slično.

Pjevanje predstavlja specifično područje poticanja rane glazbene osjetljivosti djece i najčešći je oblik početnog dječjeg muziciranja u ranoj i predškolskoj dobi. Pjevanje djeteta započinje spontanom ponavljanjem vokala ili kratkih slogova i nastavlja se ponavljanjem vlastitih motiva sve do kratkih melodija kroz svakodnevnu igru djeteta. Dijete susret s pjevanjem ostvaruje putem igre u kojoj ju spontano ili motivacijom odgojitelja usvaja. Pjesma se odabire prema sposobnostima i mogućnostima djeteta, glazbeno-umjetničkim i metodičkim zahtjevima, a najzastupljenije su teme prisutne u svakodnevnom dječjem okruženju (Marić, Goran, 2013).

Marić i Goran (2013) pjesmu definiraju kao poetsko-glazbenu umjetničku strukturu koja može nastati usmenom predajom ili stvaralačkim potencijalom umjetnika. Pjevanje pjesme u djetetu budi radost i zadovoljstvo, ima odgojnu vrijednost te utječe na razvoj cjelovite ličnosti djeteta.

Pri odabiru pjesme za pjevanje s djetetom važno je uzeti u obzir djetetove psihofizičke mogućnosti te glazbeno-umjetničke i metodičke odrednice. Tekst treba biti estetski vrijedan, razumljiv djetetu, na književnom jeziku ili narječju kraja u kojemu dijete živi i ne smije biti predugačak. Melodija treba imati jednostavne melodijske linije, jednostavan ritam i metar, pristupačan glazbeni oblik i odgovarajući melodijski opseg koji je primjeren dječjim glasovnim mogućnostima (Marić, Goran, 2013).

Pjesma ima veliki značaj u cjelokupnom razvoju djeteta, ona obogaćuje emocionalni i doživljajni svijet djeteta i kroz nju dijete upoznaje osobe, stvari i zbivanja u svojoj okolini. U prvoj godini života dijete većinom sluša pjevanje odrasle osobe, dok u drugoj godini života dijete počinje

pjevušiti neposredno nakon slušanja pjevanja ili istodobno s pjevanjem odraslih. U trećoj godini dijete sve češće počinje pjevati zajedno s odraslom osobom, a tada je prikladno birati pjesme čiji je sadržaj zanimljiv i razumljiv, melodija laka, pamtljiva i malog opsega tonova, a ritam jednostavan te se pojedini dijelovi pjesme ponavljaju ili se pojavljuju onomatopeje. Pjevanjem pjesama primjerenih dječjoj dobi razvija se dječji glas, glazbeni sluh, osjećaj za ritam i govor, obogaćuje rječnik, pridonosi se razvoju dječje emocionalne i socijalne zrelosti. Pjevanje se razlikuje od djeteta do djeteta stoga odgojitelj svakom djetetu treba pristupiti individualno, uzimajući u obzir njegove mogućnosti i sposobnosti. Isto tako, bitno je da odrasla osoba pjeva pjesme na intonaciji i u opsegu glasa primjerenom dječjim mogućnostima (između e1 i a1). Poželjno je da se odgojitelj tijekom pjevanja koristi odgovarajućom mimikom, pokretima ili lutkom smješeći se i gledajući djecu što vrlo poticajno djeluje na djecu i ohrabruje ih da se uključe u aktivnost. Tijekom prve tri godine života vrlo je važno djecu poticati da samostalno izmišljaju ritamsko-pjevnice kombinacije u različitim svakodnevnim igrama, da izmišljaju svoju melodiju na već postojeće riječi neke pjesme ili riječi na poznatu melodiju te ih za svako takvo nastojanje pohvaliti. Sve navedeno pozitivno utječe na stjecanje samopouzdanja i samopoštovanja, upoznavanje vlastitih pjevačkih i stvaralačkih sposobnosti, emocionalni razvoj kao i razvoj govora (Marić, Goran, 2013).

Odabir pjesama za rad s djecom ovisi o njihovim općim i glasovnim mogućnostima. Djeca mlađe dobne skupine, odnosno između treće i četvrte godine života još nemaju razvijen muzički sluh ni osnovnu vještinu pjevanja te im je opseg glasa vrlo malen. Ona usvajaju manji broj pjesama (do pet), opseg melodije je od e1 do a1, jednostavnog su ritma i melodije, a sadržaji pjesama govore o stvarima i pojavama iz djetetove okoline. Djeca u dobi od četvrte do pete godine usvajaju veći broj pjesama (do osam), opseg melodije je od d1 do a1, ritmovi i melodije su složeniji, a tekstovi pjesama sadržajni. Za stariju djecu do polaska u školu broj pjesama je povećan do deset, a opseg melodije je od d1 do h1 (Manasteriotti, 1981).

Pjevanje pjesama ima veliku odgojnu vrijednost zbog čega se smatra središnjom glazbenom aktivnošću u predškolskim ustanovama. Pjevanje kod djece djeluje na razvoj glazbenih sposobnosti, glazbenog sluha, glazbenog pamćenja, osjećaja za ritam te glasovnih mogućnosti. S ukusom otpjevana pjesma razvija estetski osjećaj kod djece. Vesela pjesma pomaže ugodnom i radosnom raspoloženju koje poticajno djeluje na djecu pri obavljanju različitih zadataka. Tekstovi

pjesama koji obuhvaćaju različite bogate sadržaje pridonose intelektualnom razvoju djeteta, kao i na usvajanje kulturnih i higijenskih navika. Međusobna suradnja djeci pri usvajanju pjesme dovodi do razvoja pozitivnih crta ličnosti djeteta, samopouzdanju, samokontroli te upornosti i ponosa zbog uspješno obavljenog zadatka (Manasteritti, 1981).

Dok pri prvom susretu s novom pjesmom dijete upoznaje novu pjesmu koju mu odgojitelj izvodi, njezinim izvođenjem na različite, djetetu zanimljive načine ono ju spontano usvaja. Ukoliko se radi o izvođenju pjesmice koju je dijete već usvojilo, riječ je o ponavljanju ili utvrđivanju pjesme. Pritom je zadatak odgojitelja da na što kreativnije, raznolikije i zanimljivije načine što dulje održe pažnju djeteta i njegov interes za provođenje aktivnosti (Gospodnetić, 2015).

Autorica Grujić (2017) ovaj proces promatra kao proces upoznavanja pjesme, potom učenja pjesme i na kraju njezinog utvrđivanja.

4.1.2. Upoznavanje, usvajanje i ponavljanje brojalice

Prema Gospodnetić (2015) brojalice je vrsta ritmičkog govora koju stvaraju većinom sama djeca i koriste je za razbrojavanje. Brojalica ima svoj ritam, glazbeni oblik i sve ostale elemente osim melodije i harmonije. Posebna je po posljednjem slogu koji djeci pokazuje tko će biti izabran u određenoj igri ili aktivnosti. Brojalica se u vrtiću većinom obrađuje uz metar jer se djeca prirodno razbrojavaju u metru. Postoje tri vrste brojalice, a to su: brojalice sa smislom i bez smisla, brojalice u mješovitoj mjeri i brojalice s melodijom. Brojalice mogu imati riječi sa smislom i bez smisla pri čemu se trebaju poštivati točni naglasci u riječima bez mijenjanja ritma. U nekim brojalicama mjera se ne mijenja od početka do kraja, dok su česte i one u kojima se mijenja mjera te su pune nepravilnih ritmova i maštovitih riječi. Brojalice s melodijom su brojalice koje se ne izgovaraju nego su uglazbljene, bilo od strane djece ili nekog poznatog skladatelja (Gospodnetić, 2015).

Prema Marić i Goran (2013) brojalice je glazbeno-govorni oblik djece rane i predškolske dobi, a njezin temelj čine riječi i ritam. Predstavlja jednostavnu i laku formu, a opet posebnu i privlačnu djeci već od rane dobi. Izgovara se najčešće na jednom ili dva tona neodređene visine. Brojalica predstavlja najraniji oblik dječje kreativne igre riječima. Dijete uživa u svom stvaralaštvu izgovarajući u ritmu nizove riječi ili kratke rečenice. Brojalica, prema sadržaju riječi, može imati određen smisao ili može činiti niz besmislenih zvučnih riječi, kao i kombinaciju jednoga i drugoga.

Brojalice su poznate od davnina i prenose se s generacije na generaciju usmenom predajom. U najranijoj dobi dijete se može brojalicom igrati samostalno, dok u starijoj dobi ima bitnu ulogu u društvenim igrama gdje određuje uloge. Kroz igru brojalicom djeca stječu i pravilan izgovor glasova i riječi. Također, brojatica ima i odgojnu ulogu i ima utjecaj na socijalizaciju i komunikativnost djeteta. Kroz igre brojalicom djeca stječu osnovna glazbena iskustva koja potiču razvoj osjećaja za ritam putem izražavanja glasom i pokretom. Brojalica razvija i glazbeno i govorno pamćenje kao i pravilan izgovor glasova i riječi (Gospodnetić, 2015).

Brojalica također pripada u jednu vrstu igara koje razvijaju osjećaj za ritam kod djece. Brojalica je poticaj za brojne raznolike dječje igre te se njenim ritmičkim izgovaranjem djeca mogu prebrojavati, pljeskati i pokretima ili udaraljka izvoditi ritam (Marić, Goran, 2013).

Brojalica je jedna od glazbenih aktivnosti koju dijete kada usvoji i nauči kao glazbenu igru, može primijeniti u igri koja nije nužno glazbena. „Ona mobilizira njegove glazbene i sve ostale sposobnosti, vještine, spoznaje i emocije, a istodobno ih kvalitetno obogaćuje“ (Jurišić, Sam Palmić, 2002, str. 33).

Brojalica je u igri svakodnevna pojava. Ona pomaže djetetu pri izboru igre, igrača, uloge u igri, redoslijedu igre i drugo. Osim što je brojatica glazbeni govor, ona je i glazba metrike i ritma, odnosno pokreta i zbog toga je bliska djeci. Pošto je ritam ono najbitnije kod ove vrste glazbenih stimulacija, samo značenje brojatica nije toliko važno, iako brojalice sa značenjem ipak utječu na usvajanje ispravnog ritma i boljeg izgovora rečenica u kasnijem govoru. Brojalica obogaćuje govornu komunikaciju i razvija glazbene sposobnosti, vještine i osobine djeteta kao što su: osjećaj individualnosti, pripadnost kolektivu, samoaktivnost i stvaralačke sposobnosti, doživljaj sebe u prostoru i vremenu. U glazbenom smislu ona utječe na razvoj rima, glazbenog pamćenja i intonacije te glazbenog sluha (Guberina, 2010).

Metodički postupak upoznavanja, usvajanja i ponavljanja brojalice u radu s djecom rane i predškolske dobi provodi se na način kao što je to kod aktivnosti upoznavanja, usvajanja i ponavljanja pjesme s time da se za razliku od pjevanja pjesme aktivnost temelji na izvođenju, točnije skandiranju brojalice.

4.1.3. Slušanje glazbe

Autorica Gospodnetić (2015) slušanje glazbe navodi kao najčešću aktivnost ljudi u slobodno vrijeme. Djeca su u obiteljskom domu, kao i u vrtiću okružena različitim audiovizualnim sredstvima i izložena različitim vrstama glazbe. Glazba dopire do djece i ostaje u njihovom sjećanju stoga je važno pažljivo odabrati glazbu za slušanja s djecom. Slušanje glazbe u vrtiću može biti aktivno, koje je vrlo često, ali i pasivno koje se ne smatra aktivnošću, no treba biti metodički osmišljeno. Glazba se treba izmjenjivati s razdobljima tišine kako bi djeca obratila pažnju na određenu skladbu. Prilikom slušanja glazbe, skladba se ne smije prekidati nego prema potrebi postepeno stišati (Gospodnetić, 2015).

Slušanje glazbe predstavlja područje poticanja rane glazbene osjetljivosti koje ima svoj poseban smisao i karakter te se metodički drugačije provodi od područja pjevanja pjesama. U odgojno-obrazovni rad uvrštena su djela klasične i tradicijske glazbene baštine koja bogate dječje umjetničke doživljaje. Slušanje glazbenog djela može biti praćeno aplikacijom ili nekim drugim materijalom, poticajnim pokretom ili drugim sličnim djeci bliskim sadržajima. Isto tako, glazbeno djelo može biti duže vremensko razdoblje prisutno u djetetovom okruženju i na taj način ga dijete svakodnevno sluša, prepoznaje i zavoli. Ponavljanje slušanja istog glazbenog djela djeci je zabavno i zanimljivo uz popratnu igru, pokret, ples ili kroz likovno izražavanje, scensko izražavanje lutkama ili pak kroz priču. Osim slušanjem glazbe, osjetljivost i senzibilitet za glazbu ostvaruje se i putem različitih kreativnih igara kao što su igre osluškivanja, otkrivanja, prepoznavanja i stvaranja novih zvukova izradom jednostavnih udaraljki, šuškalica, zvečki i slično (Gospodnetić, 2015).

Dijete u najranijoj dobi radije sluša glas nego instrument jer ga glas povezuje s osobom koja mu pjeva. Dijete oko šestog mjeseca života počinje pokazivati zanimanje za instrumentalnu glazbu. Ranije ne reagira na naglašen ritam nego ga privlači glazba koja ima osobine sklada i ljepote zvuka. Dijete počinje na glazbu reagirati pokretima ruku i nogu. U toj dobi dijete može slušati kratke izvedbe na nekom instrumentu, od kojih su najprikladniji frulica i violina, čiji zvuk treba biti nježan i visok jer on pozitivno utječe na dijete. Krajem druge godine dijete počinje usklađivati svoje pokrete sa slušanom glazbom, posebno onom koju je često slušalo i dobro upoznalo. U trećoj godini života dijete može koncentrirano slušati neku kratku skladbu. Vokalna i instrumentalna glazba služe kao pratnja svakodnevnim dječjim aktivnostima, na primjer uz različite igre, ples,

pričanje priče, recitacije ili prije odmora. Bitno je i djeci pružiti određeno vrijeme bez zvučnih podražaja jer neprestana prisutnost glazbe čini djecu nemirnom i smanjuje im sposobnost koncentracije (Gospodnetić, 2015).

Marić i Goran (2013) navode da mnogi znanstvenici smatraju da dijete već u majčinoj utrobi „sluša“ glazbu, doživljava snagu ritma, ali i neugodne zvukove. Djeca vole glazbu, ona u njima budi osjećaj radosti, smiruje ih, oblikuje im maštu i potiče ih na ples i aktivnost. Slušanjem vrijednih skladbi kod djece se razvija sposobnost doživljavanja i zapažanja lijepoga u njoj te se utječe na senzibilitet sluha i jača muzikalnost. Slušanjem glazbe u ranoj i predškolskoj dobi potiče se glazbena osjetljivost djeteta što se ostvaruje ukoliko su interes i pažnja djeteta usmjereni na skladbu koju dijete sluša. Pozitivna emocionalna reakcija između glazbe i djeteta vidljiva je po koncentraciji, zaustavljanju tijekom igre, spontanim pokretima, potrebi za plesom ili likovnim izražavanjem uz glazbu. Glazba potiče i socijalne odnose što se manifestira potrebom za uzimanjem najdraže igrache ili za ruku drugo dijete. Isto tako, ugodna i lagana glazba stvara pozitivnu atmosferu za vrijeme mirne igre i odmora (Marić, Goran, 2013).

Kod odabira skladbi za slušanje u ranom i predškolskom odgoju važno je voditi brigu o umjetničkoj komponenti djela i načinu približavanja umjetnički vrijedne glazbe djetetu. Za djecu rane i predškolske dobi primjerena je ugodna glazba zanimljivih melodijskih linija jer ona u djeci pobuđuje estetski doživljaj. U toj dobi djeci su najpristupačnije pjesme s instrumentalnom pratnjom ili bez, instrumentalne skladbe te vokalno-instrumentalne skladbe (Gospodnetić, 2015).

4.1.4. Igre s pjevanjem

Gospodnetić (2015) igre s pjevanjem definira kao folklor koji su djeca sama stvarala i koji u sebi sadrži glazbeni i plesni sadržaj. Cilj igara s pjevanjem je stvaranje okruženja ispunjenog veseljem, razdraganošću, neopterećenošću i ugodom. Neke igre s pjevanjem imaju više verzija koje nije potrebno sve izvoditi već odabrati onu koju djeca znaju. Svaka igra s pjevanjem ponavlja se tri do četiri puta i tada se kreće na drugu igru.

Djecu od treće godine na dalje posebno zanimaju i vesele igre uz pjevanje i male glazbene dramatizacije. Takva vrsta igara objedinjuje govor, pjevanje i pokret, a dijete preuzima određenu ulogu čime se potiče njegova kreativnost, aktivnost i odgovornost. Navedene igre razvijaju i dječji

glas, glazbeni sluh, osjećaj za ritam i glazbeno pamćenje, a tekstovi pjesama pomažu u razvoju dječjeg govora i obogaćivanju rječnika. Takve igre imaju i odgojnu vrijednost jer u njima dolazi do međusobne komunikacije i želje za uspješnim izvršavanjem zajedničkog zadatka. Igre s pjevanjem utječu na cjelovit razvoj djeteta jer se njima razvijaju afektivne, kognitivne i psihomotoričke sposobnosti, a pridonose i dječjoj socijalizaciji, kao i stvaranju vedrog i ugodnog raspoloženja (Gospodnetić, 2015).

Prema Manasteriotti (1981) igre s pjevanjem vrsta su pokretnih igara s ustaljenim pravilima. Igre s pjevanjem utječu na razvoj govornih i glazbenih sposobnosti te na razvoj ritmičkih pokreta kod djece. Govor, pjevanje i pokret sklopljeni su u jednu jedinstvenu formu. Zajedničkim sudjelovanjem djece u igrama s pjevanjem kod djece se postiže emotivno doživljavanje igre i jača se osjećaj odgovornosti za pravilnu izvedbu i poštivanje pravila igre. Igre s pjevanjem pozitivno utječu na razvoj sluha, glasa i pamćenja. Tekstovi pjesama bogate dječji rječnik, šire njihova znanja o stvarima i pojavama iz njihove okoline, a stihovi razvijaju njihov smisao za ljepotu i melodičnost riječi. Igre s pjevanjem izvode se samo uz pjevanje bez instrumentalne pratnje i obuhvaćaju različite ritmičke pokrete (Manasteriotti, 1981).

Pri izboru igara s pjevanjem treba uzeti u obzir glazbene mogućnosti djece, ali i njihove vještine u izvođenju određenih pokreta. Tekst pjesma za mlađu djecu mora biti razumljiv i jednostavan te prikazivati konkretnu situaciju, a melodija mora biti polaganijeg tempa kako bi djeca svladala pokrete. S druge strane, za djecu starije dobi odabiru se igre s pjevanjem koje sadrže zahtjevnije i složenije pokrete koje ritmički usklađuju s pjevanjem. U odabiru igara s pjevanjem odgojitelj pažljivo odabire sadržaj, prilagođava zahtjeve dobi djece i razvojnim područjima te prati interes djece (Manasteritti, 1981).

Manasteriotti (1981) navodi vrste igara s pjevanjem, a to su sljedeće: igre s pjevanjem u krugu ili kolu koje čine najveću skupinu igara te se izvode u obliku spojenog ili nespojenog kruga; igre u koloni koje se izvode u obliku linije gdje je jedno dijete iza drugoga ili jedno do drugoga; igre slobodnih oblika koje čine najsloženiju skupinu igara s pjevanjem i izvode se u različitim oblicima što ovisi o njihovom sadržaju te igre mješovitih oblika koje se izvode u dva ili više osnovnih oblika uz slobodne pokrete.

4.1.5. Poticanje dječjeg stvaralaštva

Glazbeno stvaralaštvo autorica Zofija Lissa (1969) definira kao stvaranje pojedinaca s namjerom da se stvori određeno glazbeno djelo koje predstavlja zatvorenu cjelinu sa svojim početkom, sredinom i krajem, a ono može rezultirati pojavom notno zabilježenog glazbenog djela.

Gospodnetić (2015) navodi da su djeca po prirodi kreativna te je bitno da tu kreativnost odrasli potiču. Najčešći načini na koje odrasla osoba, odnosno odgojitelj može poticati dječje glazbeno stvaralaštvo su: stvaranje zvukova koji nisu uobičajeni, oslušivanje i oponašanje, samostalna izrada zvečki, odgonetanje zvukova, slušanje glazbe uz ples, slušanje glazbe uz likovno izražavanje, izgovaranje slogova, mijenjanje riječi, melodije, tempa, dinamike, ritma ili naglaska u poznatoj pjesmi ili brojatici, postavljanje glazbenih pitanja, završavanje nedovršenih glazbenih fraza, pjevani govor, ozvučena priča ili pjesma, oponašanje zvukova ustima, ritmizirani govor, mali orkestar te sviranje po tijelu (Gospodnetić, 2015). Isto tako, autorica Bačlija Sušić (2018) navodi načine poticanja dječjeg glazbenog stvaralaštva, a to su: improviziranje ili komponiranje riječi ili melodije, ozvučena priča, uglazbljivanje stihova te slušanje glazbe uz ples i/ili likovno izražavanje.

4.1.6. Sviranje na udaraljka

Gospodnetić (2015) naglašava da su udaraljke vrsta glazbenog instrumenta pa se stoga na njima svira, a ne udara kako se to često navodi u praksi. Skup udaraljki koji se koristi u radu s djecom naziva se Orffov instrumentarij. Udaraljke se dijele na melodijske i ritmičke. Melodijske udaraljke su vrsta udaraljki koje imaju određenu visinu zvuka, kao na primjer ksilofon, metalofon i zvončići, a ritmičke udaraljke su udaraljke koje nemaju određenu visinu tona, kao na primjer štapići, bubanj i trianگل. Udaraljke se najčešće koriste kao ritmička pratnja pjesmi ili brojatici, a rjeđe se sviraju kompozicije skladane samo za udaraljke bez pjevanja (Gospodnetić, 2015).

Područje sviranja također ima veliku važnost u poticanju glazbene osjetljivosti djece rane i predškolske dobi. Korištenjem malih instrumenata, udaraljki iz Orffova instrumentarija ili samostalno izrađenih te vlastitih dječjih ruku i nogu potiče se doživljaj glazbe i realizacije ritma i metra kod djece. U aktivnosti sviranja može se uključiti svako dijete neovisno o razini njegove muzikalnosti. „Neposredni kontakt s glazbalima (štapići, zvečke, trokutići, zvončići, činele, mali

bubnjevi i dr.) od kojih svaki ima svoj vlastiti lijep zvuk, a tehnika sviranja je jako jednostavna da se njome može brzo i lagano ovladati, otvara mogućnost svakom djetetu da muzicira u skladu sa svojim glazbenim sposobnostima, svojom maštom i težnjama“ (Makjanić, Završki, 1979, str.7).

Postoje različiti oblici glazbenih aktivnosti koje se mogu uspješno i kvalitetno uključiti u odgojno-obrazovni rad s djecom, a neke od njih su sljedeće: usvajanje pjesme po sluhu, igre uz pjevanje, igre uz instrumentalnu pratnju, igre za razvoj sluha, igre za zapažanje osobina tona, igre za razvoj osjećanja ritma, igre za razlikovanje jakosti tonova, rad s malim instrumentima, istraživanje različitih zvukova, slušanje pristupačnih glazbenih djela, glazbene zagonetke, izmišljanje glazbe za priču (ozvučena priča), male plesne strukture, male glazbene dramatizacije, stvaralačke glazbene improvizacije i druge (Gospodnetić, 2015).

5. DOPRINOS GLAZBE JEZIČNOM I CJELOKUPNOM RAZVOJU DJETETA

5.1. Doprinos glazbe jezičnom razvoju djeteta

Glazba i jezik sredstvo su ljudske komunikacije, a njihov zajednički medij predstavlja zvuk. Brojne studije pokazuju da stalna primjena različitih oblika glazbenih aktivnosti u odgojno-obrazovnom radu utječe na razvoj dječjeg govora i potiče razvoj predčitalačkih vještina. Oba medija, jezik i glazba, nude mogućnost kreativnog izražavanja djeteta. Razvoju djetetova govora osobito doprinose glazbene, odnosno glazbeno-stvaralačke aktivnosti koje sadrže više verbalnih elemenata, kao što su primjerice upoznavanja/usvajanja/ponavljanja pjesme i brojalice te provođenje igara s pjevanjem. Za očekivati je da na isti način razvoju djetetova govora doprinose i glazbeno-stvaralačke aktivnosti kao što su različiti oblici improvizacije teksta poznatih pjesmica i brojalica kao i aktivnosti pjevanog govora, postavljanje glazbenih pitanja, dovršavanje glazbenih fraza, aktivnost ozvučene priče i dr.

U provedenom istraživanju među studentima izvanrednog diplomskog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Zagrebu, od kojih većina djeluju kao odgojitelji u odgojno-obrazovnoj praksi (Bačlija Sušić, 2019), utvrđeno je da ispitanici smatraju da na razvoj djetetova govora najviše utječu upravo neke od glazbenih aktivnosti koje sadrže više verbalnih elemenata kao što su dječje igre s pjevanjem i obrada/usvajanje i ponavljanje brojalice, koje se, uz aktivnost obrada/usvajanje ili ponavljanje pjesme, ujedno i češće provode u odgojno-obrazovnoj praksi. Uz to, premda dobivenim rezultatima ispitanici smatraju da od glazbeno-stvaralačkih aktivnosti

razvoju djetetova govora najviše doprinose aktivnosti ritmiziranog govora i osmišljavanja teksta na postojeću melodiju, u praksi se učestalije provode glazbeno-stvaralačke aktivnosti kao što su slušanje glazbe uz ples i/ili likovno izražavanje te aktivnosti vezane uz osluškivanje i oponašanje te prepoznavanje zvukova. Dobivene rezultate autorica pripisuje boljim kompetencijama ispitanika za navedena područja.

Razvoj i bogaćenje govora i jezika ostvarivo je kod djece već od najranije dobi pjevanjem glasova, posebno samoglasnika, pri čemu se bojom glasa i tempom izražavaju različita stanja i raspoloženja. Dijete pjevanjem jednostavnih dječjih pjesmica ili izgovaranjem brojalica usvaja osnovni jezični rječnik (Majsec Vrbanić, 2008). Nadalje, Šmit (2001) navodi da su za pravilan razvoj govora potrebni ritam i intonacija. Dijete je od rane dobi okruženo ritmom kroz uspavanke, igre riječima, pokretne igre i brojalice. Njima djeca ne uče samo poštivati pravila, nego i uče gramatička pravila.

Trevarthen i Malloch (2002) navode da se odnos između glazbenog i jezičnog razvoja posebno odražava u ranim fazama dječjeg razvoja na što ukazuje fenomen komunikativne muzikalnosti. Ona predstavlja interakciju između majke i djeteta te je ključna komponenta djetetove rane komunikacije. Ova komunikacija temelji se na dijaloškoj vokalizaciji koja se oslanja na glazbu i uključuje elemente poput visine, ritma i dinamike. Takva komunikacija temelj je daljnjeg jezičnog i glazbenog razvoja djece (Trehub, 2003).

Denac i Škorjanec (2017) ističu da povezanost riječi i glazbe seže u daleku prošlost. I jezik i glazba koriste zvuk kao sredstvo komunikacije. Glasovi u jeziku i zvukovi u glazbi međusobno se razlikuju i istovremeno povezuju u različitim elementima, a to su: visina, trajanje, boja i jačina. Vokalno i instrumentalno reproduciranje, stvaranje i slušanje glazbe utječe na razvoj jezika. Autori ističu ulogu jezika u glazbenim aktivnostima kao što su pjevanje pjesama i slušanje glazbe. Pjevanjem pjesama potiče se stvaranje glasa i ispravan izgovor glasova. Slušanjem glazbe utječe se na sposobnost verbalnog izražavanja glazbenih iskustva, usvajanje rječnika i doživljavanje književnog sadržaja. Izraženo je i glazbeno i jezično stvaralaštvo u stvaranju tekstova i melodije. Autori, također, ukazuju na ravnotežu odnosa teksta i melodije u glazbenom oblikovanju teksta i smatraju da je važan kvalitetan odabir pjesama za pjevanje i glazbe za slušanje za djecu predškolske dobi jer on pridonosi razvoju djetetovih jezičnih i glazbenih sposobnosti.

Jeremić (2018) opisuje vezu između jezika i glazbe kao dinamičan odnos u kojemu rad na jednom području doprinosi razvoju drugog. Važno je da djeca tijekom svog odrastanja doživljavaju blisku vezu između glazbe i jezika jer, zbog utjecaja okoline, oni ju mogu stjecati i doživljavati na drugačiji način.

Frega (1977) navodi da provođenje glazbenih aktivnosti kod djece razvija slušnu osjetljivost, pamćenje, izražajne sposobnosti i kritičko mišljenje. Dok Aquino (1991) smatra da pjevanje pjesama djeci omogućuje tečno usmeno izražavanje, dobru dikciju te pomaže da nauče oblikovati fraze, pravilno upotrebljavati riječi i razumjeti njihovo značenje. Nadalje, studije usvajanja jezika također pokazuju usku povezanost dječjega glazbenog i jezičnog razvoja. Govor odraslih usmjeren na dijete, s karakteristikama poput povišene visine tona i pojačanog raspona osnovnih frekvencija, usporeni ritam, jasan izgovor i stanke koje razdvajaju fraze, olakšava komunikaciju s djetetom omogućujući mu da razumije poruke odraslih, odgovara na njih na različite načine i postupno usvaja jezik (Rondal, 1990).

Glazba pomaže razvoju govora i jezika. Govor je ritmičan i melodičan, a djeca se prirodno igraju riječima na ritmičan i melodičan način. Djetetova prirodna igra može koristiti u usmjeravanju pažnje na glasove/zvukove jezika. Glazba može pomoći djeci u razvijanju složenosti svoga govora. Njome djeca šire i upotpunjuju svoj rječnik te uvježbavaju pamćenje (Hansen i sur., 2001). U jednom od novijih longitudinalnih istraživanja u kojem je istraživana utjecaj učenja glazbe na segmentaciju govora kod djece u dobi od osam godina, utvrđeno je da glazbena poduka izravno uzrokuje olakšavanje segmentacije govora, ukazujući time na važnost glazbe za percepciju govora i općenito za razvoj jezika. Djeca koja su sudjelovala u istraživanju nasumično su raspoređena u grupu glazbenih ili likovnih aktivnosti nakon čega je testirana njihova sposobnost izvlačenja besmislenih riječi iz kontinuiranog toka besmislenih slogova. Pritom je utvrđeno da iako prije provođenja glazbenih i likovnih aktivnosti nisu pronađene razlike među skupinama, oba načina mjerenja (bihevioralne i elektrofiziološke) pokazale su poboljšane vještine segmentacije govora tijekom testiranja samo za glazbenu grupu (François, Chobert, Besson i Schön, 2013).

Znatan broj novijih istraživanja pokazuje da intenzivno glazbeno usavršavanje poboljšava dječje jezične vještine. U jednom od takvih istraživanja proučavao se utjecaj tjednog pohađanja glazbene škole na jezične sposobnosti djece u dobi od pet do šest godina. Djeca su ispitana četiri puta tijekom dvije školske godine testovima za provjeru rječnika te testovima za provjeru vještine perceptivnog zaključivanja i kontrolu inhibicije. Usporedio se razvoj govora djece koja su

pohađala glazbenu školu s vršnjacima koji nisu pohađali nijednu glazbenu aktivnost. Glazbena škola značajno je poboljšala razvoj dječjih vještina obrade fonema i rječnika. Nisu postignuta velika poboljšanja dječjih rezultata neverbalnog zaključivanja i inhibicije. Istraživanje pokazuje da čak i razigrane grupne glazbene aktivnosti, ukoliko se pohađaju nekoliko godina, imaju pozitivan učinak na razvoj jezičnih vještina djece (Linnavalli, Putkinen, Lipsanen, Huutilainen i Tervaniemi, 2018). Nadalje, Chen-Hafteck i Mang (2012) smatraju glazbu sredstvom jezičnog učenja. Tvrde da je to vidljivo i u ispitivanjima mozga koja potvrđuju sličnosti u obradi glazbenih i jezičnih informacija. Postoje i eksperimentalne studije koje istražuju utjecaj učenja glazbe na jezične vještine, poput studije koju su proveli Strait i Kraus (2011) i zaključili da je veza između jezika i glazbe posebno izražena u ritmičkim vještinama.

5.2. Doprinos glazbe cjelokupnom razvoju djeteta

Glazba pridonosi cjelovitom razvoju djeteta, a tijekom djetetove rane i predškolske dobi razvijaju se njegove glazbene sposobnosti. Glazbene sposobnosti definiraju se kao „naslijeđene biološke mogućnosti prepoznavanja i reprodukcije zvuka i zvučnih kombinacija“ (Starc i sur., 2004, str.57). Manasteriotti (1981) navodi da svako dijete ima mogućnosti za razvoj glazbenih sposobnosti te na njihov razvoj utječe sredina u kojoj dijete živi, a ponajviše djetetova vlastita aktivnost. Prema navedenom, na razvoj glazbenih sposobnosti kod djeteta, osim naslijeđa utječe i djetetovo okruženje u obitelji, ali i u dječjem vrtiću. Provođenje različitih oblika glazbenih aktivnosti uvelike ovisi i o kompetencijama odgojitelja. Pritom značajan čimbenik koji doprinosi njihovom razvoju predstavlja razvijena svijest odgoitelja o važnosti poticanja i provođenja glazbenih aktivnosti za dijete što nadalje utječe na interes i motivaciju odgoitelja za razvojem glazbenih kompetencija (Bačlija Sušić, 2018).

Prema Manasteriotti (1981) glazba utječe na cjelokupan razvoj djeteta – intelektualni, emocionalni, socijalni i tjelesni. Glazba potiče razvoj govora, pomaže razvijanju složenosti govora, bogati djetetov rječnik i pridonosi spoznavanju njega samoga i cjelokupnog okruženja te potiče razvoj pamćenja, pozornosti i mišljenja. Glazba utječe na djetetov emocionalni život. Ugodni zvukovi kod djeteta izazivaju osjećaj radosti, dok neugodni zvukovi djetetu smetaju. Glazba potiče razvoj socijalne kompetencije kod djece. Dijete u najranijoj dobi glazbu doživljava preko odrasle

osobe s kojom ostvaruje socijalni kontakt, a kasnije i u zajedničkom pjevanju, izgovaranju brojalica i različitim glazbenim igrama. Dijete uz glazbu razvija svoje motoričke vještine. Plesanjem uz glazbu razvija se motorička sposobnost koordinacije, pjevanjem glasovni aparat, a sviranjem fina motorika.

Glazba predstavlja bogat izvor utjecaja na dječji razvoj. Osim u razvoju govora, glazba ima važnu ulogu i u emocionalnom, motoričkom, socijalnom i intelektualnom razvoju (Hansen i sur., 2001).

Glazba je važna za emocionalni razvoj djeteta. Njome roditelji uspavljaju dijete pjevajući uspavanke, tješe ih ili smiruju kada su tužni ili ljuti, a isto tako može im pomoći da razumiju i savladaju pozitivne i negativne osjećaje. Roditelji, također, mogu s djecom razgovorati o glazbi i osjećajima koje ona budi kod njih što predstavlja učinkovit način komunikacije o emocionalnom životu (Hansen i sur., 2001). Djeca već od rođenja pokazuju mnoge emocije poput tuge, sreće, straha, iznenađenja i ljutnje. Djeca izražavaju svoje emocije u interakciji s odraslim osobama, drugom djecom i sa svojom okolinom i tako uče kako kontrolirati svoje emocije i kako ih prepoznati (Munjas Samarin i Takšić, 2009).

Motorički razvoj podrazumijeva razvoj pokreta i držanja, odnosno razvoj usklađenosti pokreta nogu i ruku koja je nužna za kretanje po prostoru. Osim toga, motorički razvoj obuhvaća i hvatanje koje podrazumijeva upotrebu ruku u igri i aktivnostima. „Kroz motorički razvoj dijete stječe kontrolu nad svojim tijelom, a to upotrebljava kao sredstvo kojim djeluje na okolinu“ (Vasta i sur., 2005, str.187). Motoričke sposobnosti, a to su izdržljivost, preciznost, ravnoteža, koordinacija, gipkost, brzina i snaga, pomažu uvidjeti jesu li djetetovi pokreti precizni i spretni te koliko su brzi i fleksibilni (Starc i sur., 2004). Motoričke vještine bolje će se razvijati uz glazbu. Igrama prstima dijete vježba koordinaciju oko – ruka, izrada jednostavnih instrumenata i sviranje instrumenata poboljšavaju finu motoriku djeteta, a spontano plesanje uz glazbu pomaže razvoju koordinacije. Putem glazbe djeca uče i o samostalnosti pri oblačenju, jelu, kupanju, pospremanju i slično (Hansen i sur., 2001).

Socijalizacija je proces tijekom kojeg društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja (Vasta i sur., 2005). Glazba pomaže društvenom, odnosno socijalnom razvoju djeteta. Zajedničkim pjevanjem ili plesanjem djeca se lijepo provode i vesele, u pjesmama „pitanja i odgovora“ vježbaju strpljivost i čekanje na red, a isto tako često će se grupi djece, koja pleše ili pjeva, pridružiti povučenija djeca (Hansen i sur., 2001).

Glazba koristi i intelektualnom razvoju djeteta. Kroz glazbu dijete može usvojiti, razumijeti i razlikovati različite pojmove poput jednako i različito što je vidljivo u promjeni glasnoće glazbe (Hansen i sur., 2001).

6. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme vrlo je važna uloga glazbene umjetnosti i glazbenih aktivnosti u djetetovom životu jer se putem njih potiču djetetove vještine u samostalnom stvaranju i razvoju, uključujući i razvoj govora.

Govor je bitna komponenta djetetovog razvoja. Govor se razvija sustavno i uz obilje visokokvalitetnog govora, a važnu ulogu ima i poticajna okolina, u prvom redu obitelj. Razvoj govora sve više se promatra u povezanosti s razvojem drugih područja kod djeteta. U odgoju djeteta kroz glazbu koja potiče slušanje kao važan proces pri odgoju stvara se potencijal za razvoj misli i spoznaja koje pozitivno djeluju na razvoj govora potičući dijete da se izrazi i istraži nova područja govora.

Glazba je univerzalno sredstvo komunikacije kojim su djeca svakodnevno okružena. Njezina uloga je da utješi i razveseli djecu. Glazbene aktivnosti predstavljaju važan dio svakodnevnice svakog djeteta, a one podrazumijevaju pjevanje pjesama, skandiranje brojalica, slušanje glazbe, igranje igara s pjevanjem, dječje glazbeno stvaralaštvo i sviranje. Pjevanjem pjesama razvija se glas, glazbeni sluh, osjećaj za ritam i govor i obogaćuje rječnik kod djece te se pridonosi razvoju dječje emocionalne i socijalne zrelosti. Brojalica kod djece razvija osjećaj za ritam, glazbeno i govorno pamćenje te pravilan izgovor glasova i riječi. Slušanjem glazbe potiče se glazbena osjetljivost i pozitivne emocionalne reakcije kod djece koje ona, sukladno dobi, nastoje verbalno izraziti, a uz to se stvara i ugodna atmosfera. Igre s pjevanjem pomažu razvoju govornih i glazbenih sposobnosti i ritmičkih pokreta kod djece i jačaju im osjećaj odgovornosti za pravilnu izvedbu i poštivanje pravila igre. Glazbeno stvaralaštvo potiče kod djece razvoj kreativnosti dok se sviranjem potiče glazbena osjetljivost kod djece, kao i doživljaj glazbe te realizacija metra i ritma.

Glazba doprinosi ostvarenju različitih odgojnih ciljeva u djetetovoj ranoj i predškolskoj dobi i ima brojne dobrobiti za cjeloviti razvoj. Također, blagotvorno djeluje na cijeli organizam i sva područja razvoja – emocionalni, motorički, socijalni i intelektualni, a osobito na razvoj govora.

Brojna istraživanja ukazuju na veliki utjecaj glazbe na razvoj govora te je sve veći broj istraživanja u ovom području. Glazba kod djeteta razvija ritmičan i melodičan govor, pomaže u usmjeravanju pažnje na glasove jezika, da razvije složenost svog govora, pomaže u uvježbavanju pamćenja te širenju i bogaćenju rječnika.

LITERATURA

1. Aquino, Francisco. (1991). *Songs for playing*. Mexico, D.F.: Trillas.
2. Apel, K., Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje.
3. Bačlija Sušić, B. (2018). Dječje glazbeno stvaralaštvo: stvaralački i autotelični aspekt. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 25 (1), 63-83.
4. Bačlija Sušić, B. (2018). Glazbene kompetencije odgojitelja u svjetlu samorefleksije studenata ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 20(Sp. Ed. 1), 113-129.
5. Bačlija Sušić B. (2019). Preschool education students' attitudes about the possible impact of music on children's speech development, *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 7(1), 73-84.
6. Bredekamp, S. (1996). *Kako djecu odgajati: razvojno primjerena praksa u odgoju djece od rođenja do osme godine*. Zagreb: Educa.
7. Chen-Hafteck, L.C. & Mang, E. (2012) Music and language in early childhood development and learning. In G. F. Welch & G. E. Mcpherson (Ed.), *The Oxford handbook of music education*, (Pp. 261–278). Oxford University Press.
8. Denac, O. (2011). *Z igro čarobni svet glasbe : didaktični priručnik za glasbo v vrtcu in prvem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga
9. Denac, O., Škorjanec, K. Z. (2017). Vloga jezika v glasbenih dejavnostih. *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti*. Maribor: Univerza v Mariboru.
10. François, C., Chobert, J., Besson, M., & Schön, D. (2013). *Music training for the development of speech segmentation*. *Cerebral Cortex*, 23(9), 2038-2043.
11. Frega, Ana L. (1977). *Music and education: Objectives and methodologies*. Buenos Aires: DAIAM.
12. Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima 1 i 2*. Zagreb: Mali profesor.

13. Grujić, G. (2017). *Metodički aspekti u muzičkom vaspitanju dece predškolskog uzrasta*. Beograd: Klett d.o.o.
14. Guberina, P., (2010). *Govor i čovjek – Verbotonalni sistem*. Zagreb: Artresor naklada.
15. Hansen, K.A., Kaufmann, R.K., Burke Walsh, K. (2001). *Kurikulum za vrtiće: razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godina*. Zagreb: Biblioteka Korak po korak.
16. Jeremić, B. (2018). *Dramski konstrukti kao dodatne aktivnosti u osnovnim školama i vrtićima*. Norma, (2)23, 183- 196.
17. Jurišić, G., Sam Palmić, R. (2002). *Brojalica: snažni glazbeni poticaj*. Rijeka: Adamić
18. Largo, H. R. (2013). *Sretno djetinjstvo*. Zagreb: Mozaik knjiga
19. Lissa, Z. (1969). *Estetika glazbe (ogledi)*. Zagreb: Naprijed.
20. Majsec Vrbanić, V. (2008). *Slušamo, pjevamo, plešemo, sviramo*. Zagreb: Udruga za promicanje različitosti, umjetničkog izražavanja, kreativnosti i edukacije djece i mladeži.
21. Makjanić, V. (1976). *Veseli svirači: priručnik dječjeg početnog muziciranja za odgojitelje i roditelje*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Makjanić, V., Završki, J. (1979). *Glazbeni odgoj: za 1., 2. i 3. razred osnovne škole: priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Manasteriotti, V. (1971). *Muzički odgoj na početnom stupnju: methodske upute za odgajatelje i nastavnike razredne nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Manasteriotti, V. (1981). *Zbornik pjesama i igara za djecu – priručnik muzičkog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Marić, Lj., Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno – Metodički priručnik za odgojitelje, student i roditelje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
26. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb
27. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Buševac: Naklada Ostvarenje d.o.o.

28. Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece. (1991). Zagreb: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa.
29. Rondal, JeanAdolphe. (1990). *Adultchild interaction and the construction of language*. Mexico, D.F.: Trillas.
30. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum – rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.
31. Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja: istraživanje i konstrukcija*. Zagreb: Školska knjiga.
32. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
33. Strait, D., & Kraus, N. (2011). Playing music for a smarter ear: cognitive, perceptual and neurobiological evidence. *Music Perception: An Interdisciplinary Journal*, 29(2), 133-146.
34. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje/ svladao sam mucanje*. Zagreb: Mladost.
35. Šmit, M. B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid.
36. Trehub, S. E. (2003). *Musical predispositions in infancy: an update*. In I. Peretz & R. J. Zatorre (Ed.), *The Cognitive Neuroscience of Music* (Pp. 3-20). Oxford: Oxford University Press.
37. Trevarthen, C. & Malloch, S. (2002). Musicality and music before three: Human vitality and invention shared with pride. *Zero to three*, 23(1), 10-18.
38. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
39. Velički, V., Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa d.d.
40. Vidulin, S. (2016). Glazbeni odgoj djece u predškolskim ustanovama: mogućnosti i ograničenja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62 (1), 221-233.
41. Voglar, M. (1989). *Otrok in glasba*. Ljubljana: DZS

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Andreja Slak, studentica Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, samostalno izradila svoj diplomski rad pod naslovom *Doprinos glazbenih aktivnosti razvoju djetetova govora*, uz konzultacije s literaturom, mentoricom Blaženkom Bačlijom Sušić i sumentoricom Jelenom Vignjević.